

Μια Υποδοχή του μικρού Παιδιού στον Κοινωνικό Χώρο

«Το μεγάλο μας Σπίτι»

Έφη Κονίδα*, Σύλβια Κωνσταντινίδου*, Christine Maerkl*

*Ψυχολόγοι, Πρόσωπα Υποδοχής στο Μεγάλο Μας Σπίτι

Περίληψη:

Το μικρό παιδί από την πρώτη μέρα της γέννησής του έχει την ανάγκη να προετοιμαστεί μαζί με τους γονείς του για την εισαγωγή του στην κοινωνία. Η πρώιμη κοινωνικοποίηση και η ασφαλής μετάβαση από την οικογένεια στην ομάδα των συνομηλίκων το προστατεύει από έναν τραυματικό αποχωρισμό, ως μια μορφή πρώιμης πρόληψης. Η υποδοχή των παιδιών και των γονέων τους σε έναν χώρο συνδιαλλαγής και αλληλεπίδρασης έχει σαν στόχο να δώσει χώρο στα ερωτήματα που τίθενται από το μικρό παιδί αλλά και τους γονείς τους. Δίνει σημασία στα πρώτα χρόνια της ζωής, όπου όλα είναι ακόμα ρευστά και τίποτα ή σχεδόν τίποτα, δεν έχει ακόμη εδραιωθεί.

Λέξεις-Κλειδιά: πρώιμη πρόληψη (early prevention), κοινωνικοποίηση (socialization), υποδοχή (welcoming), μεταβατικός χώρος (transitional space), γονικότητα (parenthood), όρια (boundaries), ακούειν (listening), ψυχανάλυση (psychoanalysis),

Το 1979 η ψυχαναλύτρια Φρανσουάζ Ντολτό, μετά από πολυετή εμπειρία με βρέφη και παιδιά, αποφασίζει μαζί με μια ομάδα από ψυχαναλυτές, ειδικούς παιδαγωγούς και κοινωνικούς λειτουργούς να δημιουργήσουν ένα χώρο στο Παρίσι που θα υποδέχεται βρέφη και παιδιά 0-4 ετών μαζί με κάποιον ενήλικα συνοδό. Έναν χώρο ζωής, συνάντησης και λόγου, όπως έλεγε η ίδια. Η ιδέα του χώρου αυτού που ονομάστηκε «Πράσινο Σπίτι» είχε σαν στόχο την προσπάθεια βελτίωσης της ποιότητας ζωής των παιδιών αλλά και των οικογενειών τους. Είχε παρατηρήσει μέσα από την πρακτική της ότι τα παιδιά που υπέφεραν από συμπτώματα έφταναν στη θεραπεία αργά, την περίοδο συνήθως που το παιδί θα πήγαινε σχολείο. Με την έλευση του στην επίσημη εκπαίδευση φανερώονταν ή επιδεινώνονταν οι δυσκολίες του που οδηγούσαν τους γονείς στον ειδικό. Θεώρησε λοιπόν ότι ένας χώρος υποδοχής γονέων παιδιών για αυτές τις ηλικίες θα μπορούσε να λειτουργήσει διευκολυντικά, ήδη από τη βρεφική ηλικία, και έτσι να αποφεύγονται οι περαιτέρω δυσκολίες στην εξέλιξη του παιδιού, που προέρχονται συχνά από εντάσεις και άγχη των πρώτων ετών της ζωής του και τις πρώιμες σχέσεις του με το περιβάλλον του (Dumas.S, 1999).

Με τη δημιουργία του Πράσινου Σπιτιού η Φρανσουάζ Ντολτό πρότεινε έναν νέο τρόπο παρέμβασης της Ψυχανάλυσης στην υπηρεσία του παιδιού, της οικογένειας, της κοινότητας. Οραματίστηκε έναν χώρο όπου η ψυχαναλυτική και η παιδαγωγική διάσταση θα βρίσκονταν σε διαλεκτική σχέση. Έναν χώρο που θα επέτρεπε σε όποιον περνάει το κατώφλι του να εκφράσει κάτι από το ασυνείδητο, λόγω της ευαισθησίας των ανθρώπων του χώρου σε αυτό. Έναν χώρο δηλαδή που θα στελεχώνονταν από πρόσωπα ευαίσθητα στους μηχανισμούς του ασυνείδητου και όπου γονείς και παιδιά θα μπορούσαν να συνδιαλέγονται μαζί τους κατά τη διάρκεια ενός παιχνιδιού ή μιας απλής κουβέντας, και με έναν ανάλαφρο τρόπο να συνοδεύουν παιδιά και γονείς στην ανακάλυψη από κοινού των όρων της σταδιακής αμοιβαίας τους απόστασης, δηλαδή του μεγαλώματος (Cadiot, 2014).

Από τότε, ανάλογες δομές έχουν ιδρυθεί στη Γαλλία και σε πολλές άλλες χώρες ανά τον κόσμο, προτείνοντας έναν χώρο συνεύρεσης για τα μικρά παιδιά μέσα στον ιστό της πόλης, λειτουργώντας μέσα από την κοινωνικοποίηση ως χώροι ήπιας πρώιμης πρόληψης. Πρόκειται για χώρους ανοιχτούς στον καθένα, χωρίς κάποιο κριτήριο, και ελεύθερους χωρίς ραντεβού και καταγραφή. Τα παιδιά με τον συνοδό τους μπορούν να παραμείνουν όσο θέλουν και να επισκεφτούν τον χώρο όσες φορές θέλουν. Είναι χώροι όπου τα παιδιά μπορούν να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους και με τους ενήλικες και να ανακαλύψουν την κοινωνική ζωή, λειτουργώντας έτσι σαν ένας μεταβατικός χώρος από το σπίτι στο σχολείο, από το σπίτι στην κοινωνία. Η Φ. Ντολτό έλεγε με απλά λόγια ότι τέτοιοι χώροι συμβάλλουν ώστε το παιδί «να πάρει την κοινωνία από καλό μάτι» .

Από το «Πράσινο Σπίτι» στο «Μεγάλο μας Σπίτι»

Στην Αθήνα το 2013 μια ομάδα ψυχαναλυτών, ψυχολόγων, ειδικών παιδαγωγών, όλοι ευαισθητοποιημένοι στη συνεισφορά της ψυχανάλυσης και πεπεισμένοι για τη σημασία της πρώιμης πρόληψης, επεξεργάζονται το σχέδιο ενός φορέα υποδοχής εμπνευσμένο και βασισμένο στις αρχές του Πράσινου σπιτιού. Ένας τέτοιος χώρος θα μπορούσε να λειτουργήσει και στην Ελλάδα ως χώρος πραγματικής πρωτογενούς πρόληψης υποδεχόμενος το παιδί από την αρχή της ζωής του έως και την προσχολική του ηλικία, χρόνια πολύ ευαίσθητα για το παιδί αλλά και για όλη την οικογένεια. Ειδικά σε μια εποχή κρίσης, που οι οικογένειες πλήττονται σε πολλά επίπεδα, η πρόσβαση σε έναν χώρο ανοιχτό, χωρίς διακρίσεις, με σεβασμό στην ανωνυμία και στις προσωπικές ιστορίες των ανθρώπων που υποδέχεται, θα μπορούσε να αποτελέσει διέξοδο στις οικογένειες.

Ο χώρος αυτός θα πάρει το όνομα «Το Μεγάλο μας Σπίτι» και θα ανοίξει την πόρτα του στο κοινό τα Χριστούγεννα του 2015. Έκτοτε το Μεγάλο μας Σπίτι λειτουργεί και υποδέχεται τα παιδιά 0-4 ετών με την απαραίτητη παρουσία ενός οικείου για αυτά προσώπου. Η επίσκεψη στο Μεγάλο μας Σπίτι γίνεται όποτε τα παιδιά και οι γονείς το επιθυμήσουν, μπορούν να έρθουν όσες φορές θέλουν και για όση ώρα θελήσουν μέσα στο προβλεπόμενο ωράριο. Απευθύνεται σε όλον τον πληθυσμό των οικογενειών, χωρίς να υπάρχει κάποια συγκεκριμένη δυσκολία ή ανησυχία, άλλωστε όλες οι οικογένειες με παιδιά αυτής της ηλικίας βρίσκονται σε μια φάση συνεχών αλλαγών που συχνά γεννούν εντάσεις και άγχος.

Ο χώρος του «Μεγάλου μας Σπιτιού» είναι πρώτα από όλα ένας χώρος κοινωνικός. Μπορεί να αποτελέσει για το μικρό παιδί έναν πρώτο χώρο κοινωνικοποίησης εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Το παιδί συναντιέται εκεί με τους συνομήλικους του, αποκτά την εμπειρία της αμοιβαιότητας, της συνεργασίας αλλά και του ανταγωνισμού, της ζήλειας, της διαπραγμάτευσης. Προετοιμάζεται με αυτόν τον τρόπο να έχει μια κοινωνική ζωή χωρίς να χάνει την σιγουριά της ταυτότητας του, που ακόμα έχει να κάνει τόσο πολύ με τους γονείς του. Και είναι με την παρουσία των άλλων, μικρών και μεγάλων, που το παιδί θα βοηθηθεί να ανακαλύψει αυτό που είναι, ο γιος ή η κόρη αυτής της μητέρας και αυτού του πατέρα, αλλά και διαφορετικός από αυτούς. Αυτό θα μπορέσει να το αισθανθεί καλύτερα όταν μοιραστεί αυτήν την εμπειρία-ανακάλυψη, αυτή την πραγματικότητα μαζί με άλλους. (Canu, 2009) Μέσα στον χώρο το παιδί θα δει ένα μωρό στην αγκαλιά μιας άλλης μητέρας, μπορεί να τραβήξει το ενδιαφέρον του και ξαφνικά θα συνειδητοποιήσει ότι είναι οι δυο τους και την ίδια στιγμή μπορεί να συνειδητοποιήσει ότι το ίδιο ισχύει για το ίδιο και τη μητέρα του. Νέοι δεσμοί αρχίζουν να δημιουργούνται, χωρίς να χάνεται αυτός ο πρωταρχικός δεσμός στη ζωή του παιδιού. Με αυτήν την έννοια αυτός ο χώρος δεν προετοιμάζει για τους αποχωρισμούς, αλλά το αντίθετο καθώς το μικρό παιδί μαθαίνει ότι δεν χάνει ποτέ τη μητέρα του, θα είναι πάντα μαζί ή «μέσα» στο παιδί. (Canu, 2009).

Αλλά και η μητέρα (γονιός/συνοδός) μαζί με το παιδί μπορεί να ανακαλύψει τη μοναδική πραγματικότητά τους, περνώντας χρόνο σε έναν κοινωνικό χώρο μαζί με άλλους που βρίσκονται στην ίδια φάση ζωής. Οι γονείς κάνουν γνωριμίες, συναντούν ανθρώπους διαφορετικούς που έχουν πιθανόν διαφορετικά ενδιαφέροντα, αναφορές, τρόπους διαπαιδαγώγησης. Μπορούν να ανταλλάξουν απόψεις και να συζητήσουν για την εμπειρία της γονικότητας, να εκφράσουν ερωτήματα για θέματα που τους απασχολούν. Παράλληλα, μπορεί έτσι και το παιδί να αισθανθεί απελευθερωμένο από το βάρος της γονικής προσοχής και αυτό να ευνοήσει τη συνάντησή του με τους άλλους. Το Μεγάλο μας Σπίτι προσφέρεται λοιπόν ως ένας «χώρος», ένας δυναμικός χώρος για όλες αυτές τις ανταλλαγές και αλληλεπιδράσεις, ένας χώρος όπου δημιουργείται ένα κλίμα μεταξύ των παιδιών, των γονιών, των προσώπων υποδοχής και των επισκεπτών (Mandarin, M., 2014). *Μια μητέρα σχολιάζει «αυτό που μου αρέσει εδώ είναι ότι υπάρχει τόση ηρεμία. Παρότι έχετε τόσα παιδιά εδώ, κουβεντιάζουμε χαμηλόφωνα, είναι σαν μην να ακούς τίποτα πέρα από ένα θρόισμα των δέντρων στο δάσος.»*

Το «Μεγάλο μας Σπίτι» φιλοδοξεί με αυτόν τον τρόπο να λειτουργήσει για τα παιδιά ως ένας ενδιάμεσος χώρος, που δεν χωρίζει, αλλά αντίθετα προετοιμάζει για τους αναγκαίους αποχωρισμούς μέσα σε ένα ασφαλές συναισθηματικό πλαίσιο. Η παρουσία εκεί του γονιού ή του προσώπου που το συνοδεύει προσφέρει στο παιδί την απαραίτητη συναισθηματική ασφάλεια για να αναπτύξει αυτό που εκ φύσεως έχει κάθε ανθρώπινο πλάσμα, την επιθυμία να ανακαλύπτει και να εξερευνά τον εξωτερικό κόσμο. Το πολύ μικρό παιδί αισθάνεται ότι η ταυτότητά του που έχει τις ρίζες του στους γονείς του, στην οικογένεια του, δεν απειλείται και έτσι μπορεί ανεμπόδιστα να συνδιαλλαγεί με τους άλλους (Canu, 2009). Με αυτόν τον τρόπο νιώθει ασφάλεια και εμπιστοσύνη ώστε να μπορέσει προοδευτικά και με τον δικό του προσωπικό ρυθμό να αποχωριστεί από τη μητέρα να εσωτερικεύσει το μητρικό αντικείμενο, και τελικά να προετοιμαστεί για τους επικείμενους αποχωρισμούς. Γιατί είναι με την παρουσία της μητέρας και μέσα στις σωστές συνθήκες που το παιδί μπορεί να μάθει να αποχωρίζεται από τη μητέρα. «Η ικανότητα του να μπορεί να μένει κανείς μόνος», έλεγε ο Γουίνικοτ (Winnicott, 1965), «αποκτιέται με την παρουσία της μητέρας του». Χάρη σε αυτή τη βασική αρχή του «Μεγάλου μας Σπιτιού», την υποχρεωτική συνύπαρξη μητέρας-παιδιού, είναι λοιπόν που μπορεί να γίνει σωστά αυτή η προετοιμασία. Μέσα από το παιχνίδι, δουλεύεται το άγχος αποχωρισμού, καθώς το παιδί απομακρύνεται σταδιακά πάντα με τη βεβαιότητα ότι η μητέρα είναι εκεί και μπορεί να γυρίσει ανά πάσα στιγμή να τη δει να πάει κοντά της, να μοιραστεί κάτι μαζί της, να ανακουφιστεί και να ξαναγυρίσει στο παιχνίδι. Η Φ. Ντολτό έλεγε ότι σε αυτές τις ηλικίες τα παιδιά είναι ακόμα σε ένα στάδιο που το ονόμαζε Εγώ-Μαμά (Moi-Maman). Σε αυτή την φάση, όταν αποχωρίζεται απρόσμενα τη μητέρα του, είναι σαν να αποκόπτεται από τον εαυτό του (Canu, 2009). Βεβαίως οι αποχωρισμοί αφορούν εξίσου και τη μητέρα, τους γονείς. Πρέπει και οι ίδιοι να προετοιμαστούν, να τους δοθεί η δυνατότητα να μοιραστούν το ενδεχόμενο άγχος και

την ανησυχία που τους προξενεί ο αποχωρισμός από το παιδί τους, μαθαίνοντας προοδευτικά να αποδέχονται την ανάγκη αυτονομίας του.

Μια μητέρα που έρχεται τακτικά στο Μεγάλο μας Σπίτι μαζί με την κόρη της, παρατηρεί πώς είναι στο Μεγάλο μας Σπίτι που βλέπει πώς έχει μεγαλώσει η κόρη της, τις αλλαγές που έχει κάνει, εκεί ανάμεσα στα άλλα παιδιά και σε έναν χώρο που μοιάζει να αποτελεί ένα σημείο αναφοράς σε σχέση με το σπίτι όπου είναι τις περισσότερες ώρες οι δυο τους.

Άλλοι γονείς, συχνά με παιδιά ηλικίας τριών ετών ή και μεγαλύτερα, ακόμα και εάν επισκέπτονται συχνά το Μεγάλο Μας Σπίτι, κάθονται μακριά από τους υπόλοιπους γονείς, παρατηρούν ανήσυχα τα παιδιά τους, που δεν έχουν ακόμα την ικανότητα να αλληλεπιδράσουν με τα συνομήλικα παιδιά, να μοιραστούν ή να διεκδικήσουν ένα παιχνίδι απέναντι στους άλλους. Τα παιδιά τους αντιδρούν συχνά στον αποχωρισμό από τη μητέρα τους και δεν φαίνεται να χαίρονται τη συνύπαρξη με τα συνομήλικα. Οι μητέρες εκφράζουν τότε τις ανησυχίες αλλά και την αίσθηση του εγκλωβισμού που νιώθουν σε μια σχέση υπερβολικά στενή. Τα πρόσωπα υποδοχής σε αυτές τις περιπτώσεις μπορούν να βοηθήσουν να συνδεθούν οι μητέρες με τους υπόλοιπους γονείς στον χώρο, να κοινωνικοποιηθούν οι ίδιες. Μπορεί να κάθονται μαζί με το παιδί τους με άλλους γονείς, να κουβεντιάζουν και να παίζουν όλοι μαζί, να δημιουργείται ένα «πηγαδάκι» παιδιών και ενηλίκων. Η εικόνα αυτή λειτουργεί συνήθως σαν καταλύτης στα παιδιά τους, αφού είναι ήδη έτοιμα από καιρό να εξερευνήσουν και αυτά από την πλευρά τους το χώρο και να σχετίζονται με άλλα παιδιά. Να δοκιμάσουν την αλληλεπίδραση, το μοίρασμα, την ανταλλαγή. Τότε, από επίσκεψη σε επίσκεψη, αρχίσουν και οι δύο -η μητέρα και το παιδί- να χτίζουν σχέσεις μέσα στη μικρή κοινωνία του Μεγάλου Μας Σπιτιού. Έτσι τελικά θα πάρουν την κοινωνία με «καλό μάτι».

Η ανωνυμία είναι μια από τις βασικές αρχές στο «Μεγάλο μας Σπίτι». Στον χώρο δεν υπάρχουν καταγραφές. Το μικρό όνομα του παιδιού είναι το μόνο που ζητιέται από τα πρόσωπα υποδοχής και γράφεται στον πίνακα, καθώς επίσης και σε ένα φύλο που συμπληρώνεται από τον συνοδό κατά την έξοδο από τον χώρο και χρησιμοποιείται μόνο για στατιστικούς λόγους. Το επίθετο συχνά συνδέεται με την κοινωνική ταυτότητα. Το κοινωνικό status της οικογένειας δεν ενδιαφέρει σε αυτόν τον χώρο και αυτό μας επιτρέπει να αποδεσμευόμαστε από την φαντασίωση στην οποία κατατάσσουμε κάποια επαγγέλματα, καταστάσεις, επίθετα. Η ανωνυμία ενισχύει τη διαφοροποίηση του κοινωνικού χώρου πρόληψης από έναν θεραπευτικό χώρο. Η παρουσία του παιδιού στο Μεγάλο Μας Σπίτι έχει σημασία τη στιγμή που συμβαίνει, δεν καταγράφεται οτιδήποτε με την έννοια των στοιχείων. Το ψυχικό αποτύπωμα στην ιστορία του παιδιού και της οικογένειας είναι αυτό που προσδοκεί το Μεγάλο Μας Σπίτι να καταγράφεται σε κάθε επίσκεψη ξεχωριστά.

Τα πρόσωπα που υποδέχονται το παιδί και τους οικείους του στο «Μεγάλο μας Σπίτι» είναι διαφορετικά κάθε μέρα της εβδομάδας, συνθήκη που ενισχύει τη

μεταβίβαση προς τον χώρο, παρά προς συγκεκριμένα πρόσωπα. Δίνεται, παράλληλα, η δυνατότητα να μπορεί κάτι να ειπωθεί διαφορετικά μια άλλη μέρα, με κάποιον άλλον, ευνοώντας έτσι την πολλαπλότητα των τρόπων θέασης των πραγμάτων. Τα πρόσωπα υποδοχής υποδέχονται τις οικογένειες χωρίς κάποιον συγκεκριμένο στόχο, είναι εκεί με διάθεση να ακούσουν. Είναι εκεί για το παιδί και τον ενήλικα που το συνοδεύει με στόχο να διευκολύνουν τη μεταξύ τους συνάντηση, αλλά και τις συναντήσεις μέσα στον χώρο. Με μια παρουσία διακριτική αλλά γεμάτη κατανόηση, σε μια προσπάθεια να ανοίξουν χώρο και στο απρόσμενο. Βοηθούν να διαχέεται στα παιδιά και τους ενήλικες η ευχαρίστηση για συζήτηση και για μοίρασμα των μικρών και μεγάλων δυσκολιών του καθένα. Με σεβασμό πάντα στην κάθε ανθρώπινη ιστορία επιτρέπουν την ανάδυση ενός πιο ελευθέρου λόγου. Τα παιδιά μπορούν επίσης να θέσουν τα ερωτήματά τους. Εκφραζόμενα μέσα από τη συμπεριφορά τους, το παιχνίδι, τη διάθεσή τους κάθε φορά ή και μέσα από τις πρώτες λέξεις και προτάσεις τους. Οι πράξεις τους και τα λόγια τους έχουν ένα νόημα, «πιάνουν τόπο». Οι συναισθηματικές αντιδράσεις μπορούν ενδεχομένως να ακουστούν, να αναγνωριστούν και τελικά να μιληθούν με τη βοήθεια των προσώπων υποδοχής. Δεν αρκεί όμως να ακούει κανείς αλλά πρέπει να πάει εκεί που βρίσκεται το παιδί, στο ερώτημα που θέτει εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή και που μπορεί να είναι ένα βουβό ερώτημα. Το μικρό παιδί όταν του μιλούν, όταν κάποιος προσπαθεί να διερευνήσει μαζί του το τι του συμβαίνει ή να κατευνάσει τις εντάσεις του είναι πολύ δεκτικό ακόμη κι αν το ίδιο ακόμα δεν έχει τη δυνατότητα του αρθρωμένου λόγου. Όταν του μιλούν αντιλαμβάνεται ότι μπορεί να είναι υποκείμενο, ένα υποκείμενο που έχει λόγο ακόμα και πριν αρχίσει να μιλάει. (Olivier.D, 2012).

Γι' αυτό τα πρόσωπα υποδοχής απευθύνονται κατευθείαν στο παιδί ό,τι ηλικία κι να έχει, απευθύνονται στο πρόσωπό του, μεταδίδοντάς του έτσι την αίσθηση ότι η ταυτότητα του είναι αναλλοίωτη. Όταν φτάνει ένα παιδί, συνοδευόμενο από έναν ενήλικα, τα πρόσωπα υποδοχής ρωτούν μόνο το μικρό όνομα του παιδιού και το είδος συγγένειας με τον ενήλικα, και πάντα του απευθύνονται με το όνομά του και μέσω του ονόματός του συνδέεται και με το πρόσωπο που το συνοδεύει, «είναι η μητέρα του Γιώργου» (Oliver, D. 2012)... Το μικρό όνομα του παιδιού γράφεται κάθε φορά στον πίνακα και ακούγεται από όσους είναι παρόντες. Έτσι, το συλλογικό υποδέχεται το ατομικό (Oliver, D. 2012). Είναι πολύ σημαντικό να ακούει ένα παιδί το όνομά του. Είναι σημαντικό επίσης να ακούσει κανείς, χωρίς να ρωτήσει, τις συνειδητές και ασυνειδητές διαδρομές που καθόρισαν την επιλογή του ονόματος. Κάθε όνομα εμπεριέχει λίγο πολύ μια αξία που «κάνει μια πρόβλεψη» για το παιδί. Αναδεικνύει ελπίδες, προσδοκίες, σχέδια που μπορεί κάποιος γονιός να έχει για το παιδί του. Όταν οι γονείς μπορούν να μιλήσουν για τις προσδοκίες και τους φόβους τους τότε μπορεί να ελαφρύνει η γενεαλογική συνέχεια από το βάρος της «διόρθωσης» ή μιας «ευγνωμοσύνης» (Oliver, D. 2012). Η σημασία του ονόματος του παιδιού μπορεί να γίνει ένα δυναμικό αφήγημα για την οικογένεια, που αφήνει χώρο για την υποκειμενικότητα του παιδιού.

Ένα απόγευμα ήρθαν στον χώρο μας για πρώτη φορά δυο κορίτσια μαζί με τη μητέρα τους. Όπως κάθε φορά, ένα από τα πρόσωπα υποδοχής καλωσόρισε τους επισκέπτες, ρώτησε τα ονόματα των παιδιών και τα έγραψε στον πίνακα εξηγώντας ότι τα ονόματα γράφονται κάθε φορά στον πίνακα μαζί με τα ονόματα των άλλων παιδιών που είναι ήδη στον χώρο. Το μεγαλύτερο από τα κορίτσια αντέδρασε, λέγοντας ότι δεν θέλει να είναι το όνομα της στον πίνακα και πήρε το σφουγγάρι και το έσβησε, μιας και αυτό ήταν γραμμένο στην κάτω πλευρά του πίνακα και έτσι μπορούσε να το φτάσει. Το πρόσωπο υποδοχής πλησίασε το κορίτσι και μιλήσανε λίγο γι' αυτό. Του είπε ότι για μας είναι πολύ σημαντικά τα ονόματα όλων των παιδιών που έρχονται, γι' αυτό και τα γράφουμε πάντα στον πίνακα. Εκείνη είπε τότε ότι δεν της αρέσει το όνομα της γιατί είναι μικρό ενώ της αδερφής της μεγάλο. Έμοιαζε να είναι κάτι πολύ σημαντικό για εκείνη. Σε λίγο μπήκε και η μητέρα στην κουβέντα. Πάνω στην κουβέντα σε σχέση με τα ονόματα των παιδιών η μητέρα είπε ότι το όνομα της μικρότερης αδερφής ήταν από την οικογένεια του πατέρα και ιδιαίτερα επενδυμένο από εκείνη την πλευρά... Η κουβέντα έμεινε ανοιχτή μιας και τα παιδιά μετά από λίγο άρχισαν να παίζουν απασχολώντας και τη μητέρα. Το πρόσωπο υποδοχής απευθύνθηκε μετά από λίγο στο κορίτσι προσκαλώντας το να γράψουν τώρα το όνομά του εκεί στον πίνακα μαζί με τα άλλα ονόματα, αφού δεν γίνεται να είναι γραμμένα όλα τα ονόματα των παιδιών που ήταν εκείνη τη μέρα στο Μεγάλο μας Σπίτι και όχι το δικό της. Το όνομα της γράφτηκε λοιπόν ψηλά στον πίνακα ανάμεσα σε ονόματα άλλων παιδιών (και όχι πια δίπλα στις αδερφές της μιας και είχαν έρθει εντωμεταξύ κι άλλα παιδιά στον χώρο) κάτι το οποίο φάνηκε να την ανακουφίζει. Μετά από λίγο ήρθε η ώρα να φύγουν. Η οικογένεια δεν ήρθε ξανά στη συγκεκριμένη βάρδια-μέρα. Δεν ξέρουμε αν επισκέφτηκαν τον χώρο άλλη μέρα, αν αυτή η κουβέντα που έμοιαζε να είναι τόσο σημαντική για το παιδί συνεχίστηκε ίσως σε κάποια άλλη βάρδια, με κάποιον άλλον ή οπουδήποτε αλλού. Ήταν όμως σημαντικό το ότι μπόρεσε το παιδί να εκφράσει κάτι, το οποίο ακούστηκε, ακόμα κι αν αυτή η κουβέντα έμεινε στη συγκεκριμένη φάση ανοιχτή.

Ορισμένες φορές η παρουσία ενός «τρίτου» μπορεί να βοηθήσει να αναδυθεί κάτι στη σχέση του παιδιού με τον γονιό του, που αναδεικνύεται με έναν πολύ φυσικό τρόπο σε τέτοιους χώρους. Άλλωστε, ακόμη και ο ίδιος ο χώρος μπορεί να λειτουργήσει ως τρίτος όρος. Μέσα στην καθημερινότητα, μέσα από το παιχνίδι, μέσα από έναν διαπληκτισμό μεταξύ των παιδιών, μια ένταση γύρω από τα όρια μπορεί να ξεκινήσει μια κουβέντα που να κρύβει μεγάλο πλούτο. Οι λέξεις που μπορεί να λείπουν στο παιδί μπορεί να χρησιμοποιηθούν και να το βοηθήσουν να καταλάβει τι του συμβαίνει. Έτσι, μπορεί σταδιακά να βρει, μέσα από τις λέξεις, τον δικό του τρόπο να αντιμετωπίσει κάποιες πιο δύσκολες καταστάσεις-προκλήσεις. Ο λόγος κυκλοφορεί ανάμεσα σε όλους και παρεμβάλλεται, όταν χρειάζεται στη σχέση μητέρας-παιδιού, εκτελώντας θα λέγαμε μια πατρική λειτουργία. Κάποιος μπορεί να μιλάει σε κάποιον αλλά την ίδια στιγμή απευθύνεται και σε ένα τρίτο πρόσωπο που είναι εκεί διαθέσιμο να ακούσει και αυτό μπορεί να κάνει μεγάλη διαφορά (Benvenuto. B, 2009). Τα πρόσωπα υποδοχής μπορεί κι

αυτά να λειτουργήσουν, όταν χρειαστεί, ως το «τρίτο πρόσωπο», μπορεί να διευκολύνουν τον ενήλικα να εξηγήσει στο παιδί κάτι από αυτό που μπορεί να δημιουργεί άγχος στη σχέση τους και να βοηθήσουν να ειπωθούν και να ακουστούν πράγματα που αλλιώς μπορεί να έμεναν αμίλητα. Επίσης, μπορεί να παρέμβουν με το λόγο, προσεγγίζοντας διακριτικά, εκεί που μπορεί να αισθανθούν ότι ο χώρος ανάμεσα στο παιδί και το κηδεμονικό πρόσωπο μπορεί να είναι πάρα πολύ μεγάλος ή πάρα πολύ στενός (Vas. D, 1995).

Ένα αγόρι περίπου 2 ετών που συνήθιζε να έρχεται με τη μητέρα του το ίδιο απόγευμα κάθε βδομάδα, πήγαινε κάθε φορά στις γούρνες με το νερό θέλοντας να παίξει εκεί όπως και άλλα παιδιά. Η μητέρα του τον αποθάρρυνε κάθε φορά λέγοντάς του ότι μπορεί να κρυώσει και προσπαθούσε να τον τραβήξει προς κάποιο άλλο παιχνίδι. Εκείνος επέμενε ώσπου μια μέρα ήρθε επίμονα προς ένα πρόσωπο υποδοχής, ζητώντας του να του φορέσει την αδιάβροχη ποδιά. Το πρόσωπο υποδοχής του είπε ότι καλό θα είναι να το συζητήσουν με την μητέρα του και πηγαίνοντας κοντά στη μητέρα μαζί με το παιδί άνοιξε μαζί της κουβέντα σε σχέση με αυτό. Η μητέρα στην αρχή με μια επιφύλαξη που σιγά σιγά μειώνονταν άρχισε να μιλάει για τις ανησυχίες της που είχαν να κάνουν με μια μεγάλη ευθύνη που αισθανόταν μιας και ήταν τις πιο πολλές ώρες μόνη της με το παιδί (ο πατέρας έλειπε συχνά από την πόλη λόγω εργασίας) αλλά και την κούραση που ένιωθε. Της δημιουργούσε επίσης άγχος το ότι σύντομα θα έπρεπε να επιστρέψει στην εργασία της και να βρεθεί κάποιο πρόσωπο για να φροντίζει τον γιο τους. Ο γιος της έμεινε κοντά όλη την ώρα και άκουγε με προσοχή. Έμοιαζε να τον ενδιαφέρουν πολύ όσα έλεγε η μητέρα του και σαν να ξεκαθάριζε κάτι κι εκείνου μέσα του από την αφήγηση. Το πρόσωπο υποδοχής απευθύνθηκε στο παιδί και του μίλησε λίγο σε σχέση με όσα συζητούσαν, του είπε επίσης ότι η μητέρα του ήταν κάπως ανήσυχη αυτή την περίοδο σε σχέση με αυτά, την ίδια στιγμή όμως η ίδια φαινόταν να τα καταφέρνει πολύ καλά και να είναι ένα πολύ ικανό αγόρι. Αυτό φάνηκε να τους ανακούφισε και τους δύο. Την επόμενη φορά που ήρθανε στον χώρο ο μικρός έπαιξε με το νερό με τη συγκατάθεση της μητέρας ενώ η μητέρα πλησίασε περισσότερο στους άλλους γονείς.

Στο «Μεγάλο μας Σπίτι» υπάρχουν δυο κανόνες. Ο ένας κανόνας αφορά στο παιχνίδι με τα τροχοφόρα, τα οποία επιτρέπεται να κυκλοφορήσουν μόνο σε ένα συγκεκριμένο χώρο έτσι ώστε να παραμένει ασφαλής ο υπόλοιπος χώρος για τα μικρότερα παιδιά που μπορεί να είναι ξαπλωμένα ή να παίζουν στο πάτωμα. Ο άλλος αφορά στο παιχνίδι με το νερό, στις γούρνες όπου τα παιδιά αν θέλουν να παίξουν πρέπει να φορέσουν μια αδιάβροχη ποδιά για να μην βραχούν. Αυτές οι «απαγορεύσεις» ισχύουν για όλα τα παιδιά και συνήθως τα παιδιά τους αποδέχονται εύκολα γιατί αντιλαμβάνονται ότι όλοι, μικροί και μεγάλοι, τους σέβονται καθώς ευνοούν την αρμονική μεταξύ τους αλληλεπίδραση. Ο λόγος που απευθύνεται στο παιδί σε σχέση με τους κανόνες δεν έχει να κάνει μόνο με το τι είναι επιτρεπτό ή απαγορευμένο αλλά πάντα και με την αναγκαιότητα της απαγόρευσης. Έτσι, ανεξάρτητα από το αν τα παιδιά έχουν μια διαπαιδαγώγηση αυστηρή ή χαλαρή στο σπίτι τους, αρχίζουν να

αντιλαμβάνονται ότι έξω από το σπίτι υπάρχουν άλλοι κανόνες, κοινωνικοί, και ότι ένας χώρος μπορεί να έχει διαφορετικούς κανόνες από κάποιον άλλον. Με αυτόν τον τρόπο εισάγονται σταδιακά στην κοινωνία, μαθαίνουν πώς μπορεί να ευχαριστηθούν την ίδια στιγμή που οφείλουν να τηρούν ορισμένα όρια που δεν τίθενται για να στερήσουν κάτι από το παιδί, αλλά αποτελούν εγγύηση της σχέσης με τον άλλο.

Οι κανόνες αυτοί συγκροτούν το πλαίσιο του «Μεγάλου μας Σπιτιού» και ευνοούν την έλευση του «απρόβλεπτου». Πολύ συχνά κάτι που απασχολεί το ίδιο το παιδί, ένα ερώτημα εν τη γενέσει του και εν αναμονή έκφρασης, μπορεί να αγκιστρωθεί στους συγκεκριμένους κανόνες. Έτσι, αυτοί οι κανόνες μπορεί να αποτελέσουν αφορμή για να ανοίξει μια κουβέντα με το παιδί που μπορεί να το βοηθήσει να εκφράσει κάποια αρνητικά του συναισθήματα. Κάποιο παιδί μπορεί για παράδειγμα να μη θέλει να φορέσει την ποδιά, την ίδια στιγμή που θέλει να παίξει πολύ με το νερό. Μπορεί να δυσκολευτεί και να θυμώσει. Ο κανόνας όμως συνεχίζει να ισχύει και αυτό μπορεί να είναι η αφορμή για να εκφράσει και κάτι άλλο που ενδεχομένως το θυμώνει. Η αποδοχή του κανόνα, τελικά, όμως, ευνοεί τη δόμηση ενός Εγώ διαφοροποιημένου, καθώς το παιδί με αυτόν τον τρόπο ενθαρρύνεται να αναλάβει την ευθύνη γι' αυτό που θέλει ως υποκείμενο που κάνει τις επιλογές του, και όχι ως ένα αντικείμενο που το ορίζουν οι άλλοι (Capu, 2009). Για παράδειγμα, κάποιο παιδί μπορεί να αποφασίσει να παίξει με κάτι άλλο έως ότου είναι έτοιμο να φορέσει την ποδιά. Άλλες φορές πάλι, με αφορμή τον κανόνα ή τη δυσκολία γύρω από αυτόν, μπορεί να ξεκινήσει μια κουβέντα ανάμεσα στους γονείς, το παιδί και τα πρόσωπα υποδοχής, κάτι που μπορεί να είναι, πολλές φορές, αρκετό.

Το ότι υπάρχουν αυτοί οι κανόνες είναι ακριβώς αυτό που επιτρέπει την ελευθερία. Άλλωστε, ελευθερία σημαίνει «έλευση ορίων». Τα όρια δεν είναι εις βάρος της φαντασίας και της δημιουργικότητάς των παιδιών. Αντίθετα, τα παιδιά οφείλουν να τηρούν τους κανόνες και την ίδια στιγμή μπορούν να παίξουν όπως θέλουν, να ξεδιπλώσουν τη δημιουργικότητά τους, τη μοναδικότητά τους. Ενθαρρύνονται να εσωτερικεύσουν την έννοια των κοινωνικών κανόνων/απαγορεύσεων που θα οφείλουν να τηρούν στην κοινωνική τους ζωή και στη μετέπειτα ζωή τους. Να αναλάβουν την ευθύνη για την επιθυμία τους και έτσι την υποχρέωσή τους προς την αυτονόμησή τους, ανάμεσα στους άλλους, μέσα σε σύνολο κοινωνικό.

Μια μητέρα μεταφέρει με υπερηφάνεια στο πρόσωπο υποδοχής την έκπληξη της νηπιαγωγού του παιδιού της όταν έμαθε ότι η κόρη της πηγαίνει για πρώτο φορά στον παιδικό σταθμό. Η κόρη της, τακτική επισκέπτρια στο Μεγάλο Μας Σπίτι προσαρμόστηκε, ήδη, από τις πρώτες μέρες τόσο καλά στη ρουτίνα του σταθμού, που η νηπιαγωγός υπέθετε, ότι είχε ξαναπάει άλλη μια χρονιά στο σταθμό. Η κόρη παρακολουθεί την κουβέντα καθισμένη πάνω σε ένα αυτοκινητάκι. Εκείνη τη στιγμή χαμογέλασε στο πρόσωπο υποδοχής, πήγε με το αυτοκινητάκι στην κίτρινη γραμμή που αποτελεί το όριο για τα τροχοφόρα και προσπερνούσε παιχνιδιάρικα λίγα χιλιοστά τη γραμμή. Έμοιαζε

σαν να ήθελε με αυτόν τον τρόπο να συμμετάσχει στην κουβέντα, σαν να ήθελε να επιβεβαιώσει αυτό που λεγόταν. Γελώντας το πρόσωπο υποδοχής είπε: «Ναι! το ξέρεις καλά. Με το αυτοκίνητο μπορείς να πας μόνο μέχρι τη γραμμή!». Τότε η μικρή επισκέπτρια πήρε στροφή και επέστρεψε στον χώρο των τροχοφόρων.

Το Μεγάλο μας Σπίτι χωρίς να είναι, λοιπόν, σε καμία περίπτωση θεραπευτικός χώρος, χωρίς να έχει θεραπευτικό στόχο, εντούτοις μπορεί να έχει θεραπευτικό αποτέλεσμα, γιατί είναι ένας χώρος του «ακούειν» (Oliver. D., 2012). Ένας χώρος όπου η συμπεριφορά, οι πράξεις και ο λόγος των παιδιών έχουν ένα νόημα, εκεί όπου άλλες φορές ο λόγος πριν τον έναρθρο λόγο μπορεί να περνά απαρατήρητος, να παρερμηνεύεται και ίσως μη βρίσκοντας απαντήσεις να γεννά και συμπτώματα. Η πρώτη παιδική ηλικία είναι αυτή η ηλικία όπου μπαίνουν οι βάσεις του ψυχισμού, ξεκινά να χτίζεται η σχέση του παιδιού με τους γονείς του και οι όποιες διαστρεβλώσεις στη σχέση τους είναι αναστρέψιμες. Ακριβώς επειδή αυτά τα χρόνια είναι όλα ακόμα πολύ ρευστά, ένας χώρος σαν το Μεγάλο μας Σπίτι μπορεί να λειτουργήσει προληπτικά.

Το «Μεγάλο μας Σπίτι» με αυτήν την έννοια μπορεί να οριστεί ως ένας χώρος ήπιας πρόληψης. Πρόληψη όχι ως αυτοσκοπός, αλλά περισσότερο ως αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης συνθήκης. Αυτής της υποδοχής του καθενός με αυτό που φέρει, της υποδοχής αυτού που ενδεχομένως μπορεί να προκύψει απρόσμενα στη συνάντηση, πάνω στο παιχνίδι, σε μια χαλαρή κουβέντα με τον άλλον και που μπορεί να αναδείξει, να «ξεκλειδώσει» κάτι που μπορεί να δημιουργεί ένταση στη σχέση, κάτι από την προσωπική ιστορία του παιδιού ή και της οικογένειας. Πρόληψη όχι με την έννοια του εντοπισμού ή του ελέγχου κάποιας παθολογίας αλλά με αυτήν της διεργασίας για το βέλτιστο κατά τους ψυχικούς αποχωρισμούς που είναι τόσο αναγκαίοι για την ανάπτυξη του παιδιού και της πρώιμης ένταξής τους σε ένα κοινωνικό σύνολο, στην κοινωνική ζωή. Όπως έλεγε άλλωστε η Φ. Ντολτό πρόληψη μπορεί να είναι απλώς το γεγονός ότι το πολύ μικρό παιδί βρίσκεται σε έναν κοινωνικό χώρο μαζί με τους οικείους του και έτσι δεν διατρέχει κίνδυνο η ταυτότητά του. (Dolto. F., 2009) Πάνω σε αυτή τη βάση μπορεί να βρει σταδιακά την θέση του ανάμεσα στους άλλους, μαζί με τους άλλους.

Είναι η εγγραφή του μέσα στην οικογενειακή ιστορία κατά την επαφή του με την κοινωνία και κατ' επέκταση η εγγραφή του ως μοναδικό ον στο κοινωνικό σύνολο. Είναι αυτό που εννοούμε πρόληψη στο «Μεγάλο μας Σπίτι».

Βιβλιογραφία

Aubourg, Frédéric, «La MaisonVerte: un dispositif à la portée de l'enfant» 2009

Bice, Benvenuto, « Speech, Listening, Welcoming in Françoise Dolto's work », στο G. Hall, F. Hivernel & S. Morgan, *Theory and practice in child, analysis. An introduction to the works of F. Dolto*, εκδ. Karnac Books, 2009, σελ. 163-190.

Canu, Anne-Marie, «La Maison Verte: A place for words. Personal reflections on working with Françoise Dolto», στο G. Hall, F. Hivernel & S. Morgan, *Theory and practice in child, analysis. An introduction to the works of F. Dolto*, εκδ. Karnac Books, 2009, σελ. 143-162.

Winicott, D.W., *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*, εκδ. Karnac Classics, 1965

Dolto, Françoise, *Unepychanalystedans la cité. L'aventure de la MaisonVerte*, εκδ. Gallimard, 2009

Ντολτό, Φρανσουάζ, Το παιδί στην πόλη, (μτφρ. Ε. Κούκη) εκδ. Πατάκη, 2000

Johanna Cadiot «Die psychische Arbeit in einer Empfangsstätte für Kinder und Eltern: ein eingeklemmter Affekt» στοMalandrin, Marie-Hélène, «Empfangen», Ευρωπαϊκόν Πρόγραμμα Leonardo da Vinci, 2014
http://loasiassociazione.ch/var/m_f/f3/f35/31784/7218697-DE-EKEuSB.pdf?download

Marie-HélèneMalandrin, «Empfangen», ΕυρωπαϊκόΠρόγραμμα Leonardo da Vinci, 2014

Olivier, Daniel, (dir.), *De plus en plus de lieuxd'accueil, de moinsenmoins de psychanalyse ?*, εκδ. Érès, 2012.

Silvia Dumas, 1997, 1999 <http://perso.republica.fr/sdumas/maisonverte.htm>

Denis Vasse, *Du jardinoedipien a la vie ensociete*. Gallimard, Paris, 1995